

ดนตรีในพระราชพิธีพระประสูติกาล

สมเกียรติ หอมยก*

เครื่อง

ดุริยดนตรีที่ใช้เป็นเครื่องมือประโคมในพระราชพิธีนั้น มีอยู่
มากมายหลายอย่างแล้วแต่กรณีใดจะใช้สิ่งใด เช่น กรับ, มโหระทึก,
กลองชนะ, บัณเฑาะว์, ซอสามสาย, วงแตรสังข์, วงปี่พาทย์ และวง
กลองแขก แต่ที่ใช้กันเป็นสามัญเกือบจะทั่วทุกงานก็ได้แก่วงแตรสังข์และวง
ปี่พาทย์ เพลงปี่พาทย์ที่ใช้บรรเลงในพระราชพิธีสามัญก็มีอยู่เพียง 3 เพลง คือ

1. เพลงช้า
2. เพลงสาธุการ
3. เพลงกราวรำ

นอกจากเป็นพระราชพิธีพิเศษจึงจะมีเพลงอื่นๆ เช่น เพลงลงทรง เพลง
เวียนเทียน และเพลงกลม เป็นต้น

การบรรเลงปี่พาทย์ประกอบในงานพระราชพิธีนั้น ผู้บรรเลงจะต้องพิจารณา
หมายกำหนดการให้ถ่องแท่ว่าวันใด เวลาไหนทำอะไร ณ สถานที่ใด และจะต้องดูให้
ตลอดจนถึงการแต่งกายด้วยว่ากำหนดให้แต่งกายอย่างไร เต็มยศ ครึ่งยศ หรือ
ปรกติ มิฉะนั้นจะปฏิบัติไม่ได้ถูกต้องตามพิธีที่ได้กำหนดไว้ เพราะการบรรเลงจะต้อง
บรรเลงเพลงให้ตรงกับกรณีในพิธี และต้องแต่งกายตามหมายกำหนดการนั้น

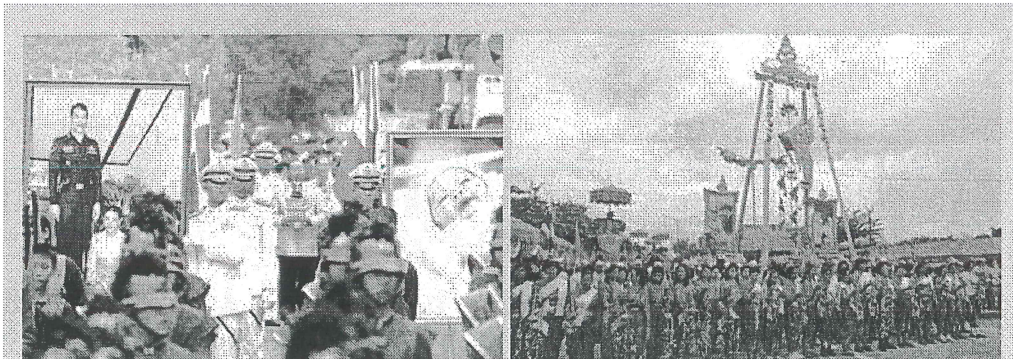
ในสมัยเมื่อจะมีพระประสูติกาลพระโอรสหรือพระราชธิดาในสมเด็จพระ
พระมหากษัตริย์ที่ประสูติแต่พระภรรยาเจ้าหรือพระมเหสีเทวี ซึ่งจะดำรงพระ
อิสริยยศเป็นที่ "เจ้าฟ้า" ตามโบราณ ราชประเพณีนั้น มีธรรมเนียมอยู่ว่าเจ้าพนักงาน
พระราชพิธีจะจัดเตรียมเครื่องดุริยดนตรีไว้ สำหรับ เพื่อประโคมเฉลิมพระเกียรติยศ
ประกอบด้วยวงเครื่องประโคมและปี่พาทย์พิธีทันทีที่มีพระประสูติกาล ไม่ว่า
จะเป็นเวลาใดก็ตาม เจ้าพนักงานก็จะประโคมขึ้นพร้อมกันทุกเครื่องมือ เว้นแต่ฆ้องชัย
ซึ่งมีธรรมเนียมว่าจะลั่นฆ้องชัย เฉพาะแต่ในกรณีที่ประสูติเป็นเจ้าฟ้าราชกุมาร เท่านั้น
หากเป็นเจ้าฟ้าราชกุมารีก็จะมีแต่ประโคมตามปกติและงดไม่ลั่นฆ้องชัยคล้ายกับ
ประเพณียิงสลุตเฉลิมพระเกียรติเมื่อมีพระประสูติกาล ซึ่งจะมีสลุตเฉพาะกรณี
เจ้าฟ้าราชกุมารเช่นเดียวกัน

*รองคณบดีฝ่ายกิจการนักศึกษา วิทยาลัยดนตรี

ประเพณีการประโคมในเวลามีพระประสูติกาลเช่นนี้ แม้ในรัชกาลปัจจุบัน เมื่อมีประสูติกาลสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ หรือสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้มีประโคมตามราชประเพณี ดังเช่นที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในเรื่อง "เหตุได้ข้าพเจ้าจึงชอบดนตรีไทย" ว่า "ดนตรีไทยดูเหมือนจะพัวพันกับชีวิตประจำวันของข้าพเจ้าตั้งแต่เกิดมาพอเกิด เขาก็ประโคมเวลาสมโภช เขาก็ประโคมอะไรกันอีก"

พระราชพิธีประสูติกาลพระเจ้าลูกเธอ

พระราชพิธีนี้การประโคมมีครั้งเดียว และเฉพาะแต่พระเจ้าลูกเธอที่ประสูติเป็นพระราชโอรสเท่านั้น เมื่อสมเด็จพระราชินีทรงพระครรภ์จะถ้วนกำหนดประสูติกาลเจ้าหน้าที่ประโคมจะต้องอยู่ประจำเผ้าคอยเวลาประสูติตลอดเวลา ขณะที่ประสูติเป็นพระราชโอรส ชาวประโคมจึงเริ่มประโคมโดยแตรสังข์บรรเลงนำแล้วปี่พาทย์ จึงบรรเลงเพลงสาธุการและเพลงมหาชัยติดต่อกัน

พิธีเฉลิมฉลอง- กรมทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ ร่วมกับหน่วยราชการและตัวแทนเอกชน ประชาชนจัดงานเฉลิมฉลองพระประสูติกาลพระโอรส ในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร บริเวณหน้าพระที่นั่งวิมานเมฆบรมมหารัชมังคลาภิเษก (ที่มา: มติชน, 26 กรกฎาคม 2548)

พระราชพิธีสมโภชพระเจ้าลูกเธอขึ้นพระอู่

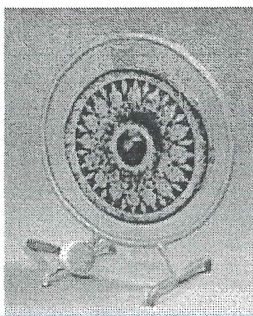
พระราชพิธีนี้การประโคม 2 ครั้ง ครั้งที่ 1 เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จทรงเจิมพระอู่ ประโคมด้วยเพลงสาธุการอีกครั้งหนึ่ง เมื่ออุ้มพระเจ้าลูกเธอขึ้นบรรทมในพระอู่ ประโคมด้วยเพลงเรื่องทำขวัญเพราะเมื่อขึ้นพระอู่แล้วก็จะทำพิธีเวียนเทียนติดต่อกันไปทีเดียว การประโคมนี้จะประโคมจนกว่าจะเวียนเทียนเสร็จ

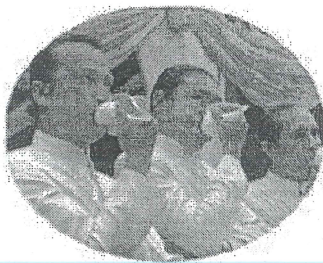
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกอบพระราชมหิ
สมโภชเดือนและขึ้นพระอู่พระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าทีปังกรรัศมีโชติ ในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร
และพระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายา ในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ณ
พระที่นั่งอนันตสมาคม เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2548 (ที่มา: มติชน, 26 กรกฎาคม 2548)

เครื่องดนตรีที่ใช้ในพระราชพิธีประสูติกาล ได้แก่

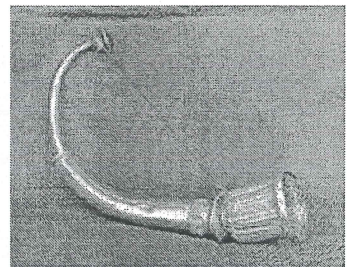
1. ข้องชัย ลั่นข้องชัยก็ต่อเมื่อประสูติพระราชโอรสเท่านั้น
2. สังข์ บรรเลงนำเวลามีพระประสูติกาล และบรรเลงตอนสมโภชเดือนและขึ้นพระอู่
3. แตร บรรเลงที่มีพระประสูติกาล บรรเลงตอนสมโภชเดือนและขึ้นพระอู่

ข้องชัย

สังข์

แตร

วงดนตรีที่ใช้บรรเลงในพระราชพิธี

1. วงแตงวาทหาร บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี เฉพาะกรณีที่มีประสูติพระราชโอรสเท่านั้น
2. วงปี่พาทย์ไม้แข็ง บรรเลงประกอบพระราชพิธีประสูติกาล พระราชพิธีสมโภชเดือน และขึ้นพระอู่
3. วงขับไม้ เท่กล่อมถวายพระราชโอรสและพระราชธิดา

วงขับไม้

วงปี่พาทย์

เพลงที่ใช้บรรเลงในพระราชพิธี

1. เพลงสรรเสริญพระบารมี บรรเลงเฉพาะกรณีที่ประสูติพระราชโอรสเท่านั้น
2. เพลงสาธุการ บรรเลงตอนจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยและทรงเจิมพระอุ
3. เพลงมหาชัย บรรเลงตอนประสูติต่อจากเพลงสาธุการ
4. เพลงเรื่องทำขวัญ บรรเลงเบิกแว่นบายศรีและเวียนเทียนสมโภชรอบพระอุ
5. เพลงข้าลูกหลวงและสรภัญญะใหญ่ เท่กล่อมสมเด็จพระเจ้าลูกเธอหรือพระเจ้าลูกยาเธอ หลังจากเวียนเทียนเสร็จแล้ว

ตัวอย่างบทเพลงพระราชพิธีพระประสูติกาล

วันที่ 15 กันยายน พุทธศักราช 2495 นั้น สภาวัฒนธรรมแห่งชาติได้จัดขับไม้มโหรีบรรเลงขับกล่อมถวายพระพรสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมารในศุภมงคลวาระนั้น

บทเพลงมหาชัย

สองชั้น หน้าทับปรบไ้
ร้องพัดชา

พระเอยพระหน่อนาถ
ปวงข้าฝ่ายยุคลมกลปรีดี
เชิญเสด็จไสยาสถาพร
บำเรอบัวบาทให้หทัยสบาย

บรรจบมาสพระชนม์เจริญศรี
จะขับไม้มโหรีจำเรียงราย
สลักกลอนประนอมกล่าวถวาย
พระฤาสายสนิหินิหาวาเทอญ

บรรเลงเพลงบะหลิมและสระบุหรง

สองชั้น หน้าทับพิเศษ
ร้องเท่กล่อม

เท่เอย พระหน่อนาถ
หน่อเนื้อพระชินวร
เทพเชิญเจริญพักตร์
ปวงข้าประชาชน

พระเยาวราชขอติศร
จำเจริญสวัสดี้มงคล
พระยอดรักมาปฏิสนธิ์
ประทุมขึ้นนิยมนม

เห่เอ๋ย เท่กล่อม	ทูลกระหม่อมจะบรรทม
ข้าบาทขอบังคม	ขับประสมดนตรี
ขับเสนาะเพราะสำเนียง	ประสานเสียงดีดลี
ขับไม้มโหรี	บำเรอบาปให้ไสยา

บรรเลงเพลงขับไม้มโหรี

สองชั้น หน้าทับสองไม้

ร้องนางนาค

ขอพระปรมินทร์เป็นประเทศ	ภูมิพลอดุลยเดชเกษตรสยาม
เรื่องพระเดชดำรงค์ดั่งองค์ราม	เสวยสุขทุกยามพระยศไกร
ขอองค์สมเด็จพระราชิน	เจริญศรีเจริญชนมวิมลใส
คู่พระจอมรัฐราชันย์ไทย	ดั่งไข่มุกคู่สุริย์นรินทร์
ขอองค์พระราชโอรส	จงปรากฏพระเกียรติสโมสร
ขวัญชีวาประชาชนนิกร	อดิศรสัมพันธฤทัย
ร้องแขกประเทศ	
พุทธานุภาพนำผล	เกิดสรรพมงคลน้อยใหญ่
ขอบูรพมหากษัตริย์ไทย	โปรดให้ทรงสุขสวัสดิ์

บทเพลงกราวรำ

เอเต ทสทิสำ พุทธา ราชินยา สห นาริยา
 มหาราชวร ปุตต อนุรทนต์ สพพทา
 อาโรเคน สุธเนว สพพโสถถิ ภาวนตุ ไว ฯ

บทเห่ทำนองช้าลูกหลวง

สวมชีบังคมบาท	พระเยาวราชธิเบนท์สุรย์
ภุชพงศวงศ์ประยูร	อิศราธิราชเรืองเดช
พระยอดเยาวยุพิน	หน่อภูมินทร์แม่นอมรา
เชิญเสด็จขึ้นไสยา	บรรทมสุขสราญรมย์

		สวม		ชีพ			
---	---	---ล	ทลร-	---	---ล	- ช -ล	-ช-ท

บัง คม		บาท		พระยา			
---	-ล-ล	-ร-ล	ชมชลช-ท	ชมลช-	-ชม	-ชม	รทรร-ร

ทิเบนท์		สุรย์					
ท---	-- ชร	---ม	รทมร-ม	-ช--	---	-มชม	รทมร-ร

ภู ชพงศ							
---	---	-ร-ม	รทมร-ร	---	---ร	ล-ชม	ชล-ลล

---	---	---ช	---ล	---	---ล	---ล	-ช-ท
-----	-----	------	------	-----	------	------	------

---	---	---ล	ทลร-ท	---	---ล	ทล-ท	ลช-ช
-----	-----	------	-------	-----	------	------	------

วงษ์		ประยูร		อิศ-		ราช	
---	---ล	---ร	ชมลช-ชช	-ฟ-ช	ฟชลช-ท	ร--ม	รทมร-ร

เรืองเด		ชา					
ท---	-ร-ร	---ม	รทมร-ม	---	---	-มชม	รทมร-ร

พระ				ยอด			
---	---	-ร-ม	รทมร-ร	---	---ร	ล--รล	ชมช-ล

ชม--	---	---ล	ทลร-ท	---	---ล	-ช-ล	-ช-ท
------	-----	------	-------	-----	------	------	------

---	---	---ล	ทลร-ท	---	---ล	ทล-ท	ลช-ช
-----	-----	------	-------	-----	------	------	------

เยาว		ยุพิน		หน่อ		ภูมินทร์	
---	---ล	---ร	ชมลช-ชช	-ฟ-ช	ฟลช-ช	---ร	-ม-ม

แม่นอ		มรา					
ชมรทมร-	-ช-ร	---ม	รทมร-ม	---	---	-มชม	รทมร-ร

เชิญ					เสด็จ		
----	----	-ร-ม	รמר-ร	----	---ล	--รล	ชมชล-ลช
----	----	--ช	---ล	----	---ล	-ช-ล	-ช-ท
----	----	---ล	ทลร-ท	----	---ล	ทล-ท	ลช-ช
ขึ้นเส		ยา		บรรทม		สูง	
----	-ลชล	--รล	ชมช-ช	ฟชลช-ช	--มม	--ชม	รทมร-ร
สรวญ			รมย์				
----	-รร	---ม	รทมม-ม	----	--ม	-มชม	รทมร-ร

จะเห็นได้ว่าดนตรีไทยมีความสำคัญและความผูกพันเกี่ยวข้องกับชีวิตของคนไทยมาตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย มีพิธีกรรมและพระราชพิธีต่างๆ มากมาย ในราชสำนักที่มีดนตรีไทยเข้ามามีบทบาทสำคัญเกี่ยวข้อง เช่น พระราชพิธีพระประสูติกาล พระราชพิธีสมโภชเดือน และขึ้นพระอู่และพระราชพิธีสมโภชลูกหลวงนั้นจะมีวงดนตรีเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น วงปี่พาทย์, วงแตงวงทหาร, วงขับไม้ และวงแตงลั้ง ส่วนเครื่องดนตรีที่มีความสำคัญมากในพระราชพิธีพระประสูติกาลก็คือ "ฆ้องชัย" จะลั่นฆ้องชัยก็ต่อเมื่อประสูติพระราชโอรสเท่านั้น เป็นต้น

ดังจะขอยกตัวอย่างบทกลอนเกี่ยวกับพระราชพิธีพระประสูติกาล จะเห็นได้ว่าดนตรีไทยมีบทบาทสำคัญมากในพระราชพิธีดังกล่าวนี้

ประสูติกาลวามงคลดนตรีฉลอง	ตามทำนองแบบ บรรพท่นสั่งสอน
เป็นศรีเมืองกระเดื่องคักดีหลั่นคร	พลกนิกรมุ่งหมายถวายชัย
มหาชัยมหาฤกษ์เบิกสวัสดี	บรรจงจัดสังข์แตรแซ่เสียงใส
สมภพพระดวงมกลของคนไทย	เฉลิมพระยศยืนไปชั่วฟ้าดิน

บรรณานุกรม

- เพลินพิศ กำราญ. (2523). พระราชพิธีสมโภช 3 วัน สมโภชเดือนและขึ้นพระอู่.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- มติชน. "ปลื้มปิติภาพชุด". http://www.matichon.co.th/news_relate.php.
2005 accessed 4 January 2006.
- มนตรี ตราโมท. (ม.ป.ป.). การบรรเลงปี่พาทย์ในงานพระราชพิธี. ม.ป.ท.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา. "วงปี่พาทย์". <http://www.riska.ac.th/elearning/index.html>. nd. accessed 4 January 2006.
- โรงเรียนส่งเสริมวิชาชีพ. (2526). พระราชประวัติพระราชกรณียกิจ
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์เจริญผล.
- โรงเรียนสุรศักดิ์มนตรี. "เตรนออน". http://www.surasak.ac.th/teacher_accomplishment/Thaimusic/pao_09html. 2547. accessed
4 January 2006.
- สำนักราชเลขาธิการ. (2515). เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณสยามมกุฎราชกุมาร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
ไทยวัฒนาพานิชย์.
- เสถียรโกเศศ. (2539). ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์สยาม.